

İstanbul'a götürerek mûsiki bilgisini daha da geliştirmesinin yolunu açtılar.

Karaca, İstanbul Karaköy'de Yeraltı Camii imam ve hatibi Hâfız Üsküdarlı Ali Efendi'den İstanbul'a özgü en güzel okuyuş tavrı olan ve "Üsküdar ağzı" denilen üslûbu meşketti. Hâfızlık ve mevlidhanlık alanındaki üstün yeteneğini öncelikle bu hocası sayesinde geliştirdi, yüksek sanat zevkini ve gücünü temsil eden bir seviyeye ulaştı. Kur'an okumanın inceliklerini, tecvid kaidelerini ona öğreten de Ali Efendi'dir. Onun yanında bir süre kaldıktan sonra Yeraltı Camii'nde Ali Efendi, Hâfız Kemal Batanay, Sadettin Heper ve Bayındırlı Mustafa Efendi gibi üstatların önünde aşere ve takrîb imtihanı vererek icâzet aldı.

İstanbul'a geldiği yılın ramazan ayında Eminönü Yenice Camii'nde mukabele okuyan ünlü bestekâr Sadettin Kaynak'la tanıştırdı; Kaynak onun okuduğu aşırı beğenerek bayram ertesi Sıraselviler'deki evinde derslerine katılmaya çağırırdı. Kaynak'ın şehnaz makamındaki ilâhisinin meşkiyle başlayan ve beş altı yıl süren bu derslerde Karaca üslûp, tavrı ve mûsiki bilgisini ilerletti. Ahmet Avni Konuk'un 119 makamdan oluşan kâr-ı nâtik formundaki büyük eserini, ayrıca Neyzen Emin Dede yoluyla intikal eden bazı durakları Kâni Karaca'ya meşkeden Sadettin Kaynak böylece onun nazarı bilgilerini pekiştirdi. Kâni Karaca'nın bir diğer önemli hocası da Sadettin Heper'dir; kendisinden usulleri, kudüm vurmaya ve başta Mevlevî âyinleri olmak üzere pek çok dinî mûsiki formunu öğrendi. Karaca'yı Heper'e tanıtip ona emanet eden de Sadettin Kaynak'tır. Kâni Karaca, Heper'den uzun yıllar ders aldı. İtrî'nin rast makamındaki "Na't-ı Mevlânâ"sı günümüzde neredeyse onun sesi ve tavrıyla tesbit edilmiş durumdadır. Bu icra şekli Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi – Zekâi Dede Efendi – Zekâizâde Hâfız Ahmet Efendi (Irsoy) kanalıyla Heper'e ulaştı ve sonunda Karaca'nın okuyuşuyla zihinlere yerleşti.

Kâni Karaca, 1953 yılında Hakkı Süha Gezgin tarafından Mesut Cemil'e takdim edildikten sonra Mesut Bey onun İstanbul Radyosu stüdyosunda, klasik üslûpta ve icrası zor makamlarda bestelenmiş olan din dışı formdaki eserlerin en nâide örneklerini seslendirmesini sağladı, burada kendisine dönemin meşhur sâzendeleri eşlik etti ve bu yolla geleneğin günümüze ulaşması temin edildi. Karaca'nın radyoda okuduğu ilk eser Küçük Mehmed Ağa'nın, "Ol gonca-dehen gül gibi güldük-

Kâni Karaca

çe demâdem" mısraıyla başlayan acembüselik bestesidir. Bu önemli kayıtlardan günümüze ulaşabilen az bir kısım CD'ye kaydedilerek yayımlandı. Ayrıca okuduğu gazel ve kasideler, tek başına seslendirildiği Mevlevî âyinleri, mevlidin tamamı ve çeşitli konser kayıtları, bugün müracaat edilen temel kaynakların başında gelen ders niteliğindeki icralardır. 1955 yılından başlayarak vefatına yakın tarihlere kadar Konya Mevlânâ ihtifallerine katıldı; mevlid, ezan, gazel, kaside gibi serbest formların en mahir icracısı olarak bilindi; yurt içinde ve yurt dışında Kur'an okudu, pek çok konsere ve Mevlevî âyinine sesi ve kudümüyle iştirak etti, giderek şöhreti bütün dünyaya yayıldı.

Nuri Halil Poyraz, Hopçuzâde Şâkir Efendi, Refik Fersan, Halil Can, Münir Nurettin Selçuk gibi önemli müzisyenlerden de faydalanan ve birlikte aynı mûsiki ortamlarını paylaşan Kâni Karaca irticâlen okuma yeteneği sayesinde kimsenin kolay ulaşamayacağı bir seviyeye yakaladı; bu sayede diğer müzisyenleri şaşırta geçkiler yaptı, onu tanıyan herkesin gönlünde derin izler bıraktı. 1975'te İstanbul'da kurulan Türk Mûsikisi Devlet Konservatuarı'nın ilk kadrosunda yer aldı ve 1979 yılına kadar burada kudüm ve usul dersleri verdi. İstanbul Radyosu'ndan 1995'te emekliye ayrılan ve Cumhuriyet dönemine yetişmiş son mûsiki üstatlarından edindiği mûsiki geleneğini günümüze aktaran sanatkârlardan biri olan Karaca bestekârlık alanında az da olsa eser verdi. Bestelediği eserler dört saz semâisi, yirmiye yakın şarkı, ilâhi ve şuşul, "Lebbeyk Allâhümme lebbeyk" ifadesini soru-cevap şeklinde düzenlediği hicaz makamında Arafat duası ve bir hadis metni üzerine yaptığı rast makamındaki bestesinden ibarettir. 29 Mayıs 2004 tarihinde Fatih'teki evinde vefat eden Karaca'nın cenazesi, Fâthi Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Edirnekapı Yüzbaşı Necati Bey Mezarlığı'na defnedil-

di. Ölümüyle birlikte uzun süredir Fâthi Camii haziresinde her cuma sabahı namazdan sonra okuduğu Kur'an-ı Kerim sadâsı da son bulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

H. Rahmi Şenses, *Bu Günün Meşhur Huffaz-ı Kırâmı ve Mevlidhanları*, İstanbul 1965, s. 79-81; *Vefatının 5. Yılında Kâni Karaca Anma Toplantısı* (haz. Mehmet Güntekin), İstanbul 2009; Gönül Paçacı, *Türk Müzik Geleneğini Yaşatanlar Serisi: Kâni Karaca (Kitap-Belgesel VCD)*, İstanbul, ts.; Ramazan Alparslan, *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlidhanları ve Bu Nesli Yetiştirenler*, İstanbul 2014, s. 104-105; "Kâni Karaca'nın Vefatı Üzerine", *Musikişinas*, sy. 7, İstanbul 2005, s. 131-143; Bülent Aksoy, "Karaca, Kâni", *DBİst.A*, IV, 443.

GÖNÜL PAÇACI TUNÇAY

KARACA BEY CAMİİ

Bursa Karacabey'de
XV. yüzyılın ortalarında inşa edilen
cami.

Kapısı üzerinde yer alan 861 (1457) tarihli üç satırlık sülûs yazılı Arapça kitâbeye göre Fâthi Sultan Mehmed'in kumandanlarından Dayı Karaca b. Abdullah tarafından inşa ettirilmiştir. Rumeli beylerbeyi olan Dayı Karaca Bey (Paşa) Kosova muharebesine ve İstanbul kuşatmasına katılmıştır. 27 Cemâziyelevvel 940'ta (14 Aralık 1533) hazırlanan vakfiyesine göre Bursa'da pek çok vakfı bulunmaktadır. Caminin son cemaat yerinin sağ (batı) kısmındaki mezarının ayak taşında, Karaca Bey'in 860 yılının Şâban ayının ortalarında (Temmuz 1456 ortaları) Belgrad kuşatmasında şehid düştüğü kaydedilmektedir. Bu durumda caminin kitâbesinin Karaca Bey'in vefatından sonra konulduğu anlaşılmaktadır. Ayverdi, 859 (1455) tarihli *Vakıf Defte-*

Karaca Bey Camii – Karacabey / Bursa

ri'ndeki kayıtlara göre yapının 861 (1457) yılından daha önceye ait olması gerektiğini söyler (*Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 776). İnşasından on yedi yıl sonra (877/1472-73) Karaca Bey'in hanımının kardeşi Ahmed Bey tarafından tamir ettirilen cami 1853 depremi ve Yunan işgali sırasında büyük tahribat görmüştür. Güney ve batı duvarları, son cemaat yeri ve minaresinin üst kısmı ile üst örtüsünün bir kısmı yıkılmış, 1971-1972'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Bugün cami ve yanındaki türbe sağlam durumdadır, aşhane ve imaret kısımları ise günümüze ulaşmamıştır.

Karaca Bey Camii yanlarında tabhâne odaları olan zâviye-camilerin klasik örneklerinden biridir. Tamamen yeniden yapılan son cemaat yeri beş adet sivri kemeri taşıyan altı pâyeye sahiptir. Revakın üzerine beş kubbe örter. Taçkapısı kaliteli taş işçiliği, çok renkli malzemesi ve dekoratif özelliğiyle dikkat çekmektedir. Kapısı hafif sivri kemerli, derin ve yüksek bir niş içinde yer almış, kemer ve kemer ayakları çift renkli taşların alternatif yerleştirilmesiyle bir âhenk oluşturulmuştur. Kemer taşlarının üzerinde uzun saplı palmet dizisi sıralanır. Kapının iki renkli taştan yapılan basık kemerinin üstünde yer alan aynada, kitâbeye çerçeve oluşturan düğümlü geçmeler sekiz kollu büyük bir yıldızla yuvarlak bir kurs meydana getirir. Cümle kapı-

Karaca Bey Camii'nin cümle kapısı

Karaca Bey'in mezarıyla Bülbül Hatun Türbesi

sından kubbeli giriş mekânına geçilir. Bu bölümün üzeri 10 m. çapında pandantifli bir kubbeye örtülüdür. Yedi sıra stalaktitin üzerinde baklavali kuşak dolanmakta, sekizgen kasnağın üstünde üç adet pencere yer almaktadır. Bu mekân ayrıca, kubbesindeki sekiz köşeli aydınlık fenerinin her yüzüne açılmış olan birer küçük pencere ile de aydınlanmaktadır. Beş kenarlı mihrap nişi kubbe duvarının içine gömülmüştür. Kubbeli iki mekânı geniş bir sivri kemer ayırır.

Kible tarafındaki mihrap önü mekânı 8,90 m. çapında, altı sıra mukarnas pandantifli kubbeye örtülüdür. Onikigen kasnağın her yüzünde yuvarlak kemerli, alçı şebekeli birer pencere bulunur. Kare planlı ve üzerleri 7,30 m. çapında, onikigen kasnaklı birer kubbenin örttüğü yan mekânlar orta mekâna kapalıdır. Bunların önünde yer alan enine dikdörtgen planlı, üzerleri beşik tonozla örtülü koridorlar ana mekânla olan bağlantıyı sağlar. Yan mekânların duvarlarında birer ocak ve dörder niş vardır. Yapının beden duvarlarının üzerinde iki sıradan oluşan yirmi dört pencere bulunmakta olup bunlardan alt sıradaki on iki pencere dikdörtgen söveli, sivri kemerli alınlıklara sahipken üst sıradakiler sivri kemerli ve alçı şebekelidir. Caminin kesme taştan, silindirik gövdeli, tek şerefeli minaresi güneybatı cephesine bitişiktir. Minare kapısı yapının içinde batıdaki mekânın koridorunun sonundadır.

Karaca Bey Camii'nin iç ve dış dekorasyonu son derece sade ve ölçülüdür. Yoğunluk büyük ölçüde taçkapıda toplanmıştır. Kemerlerin iç yüzüyle pandantiflerin altında izleri görülen mavi, firuze, sarı ve kırmızı renklerin kullanıldığı kalem işleri yapının iç süslemesi hakkında bir fikir verir. Duvarlarda kesme taş ve tuğladan özenli bir işçilik görülür. Çatı hizasında kubbe eteklerini çift sıra testere dişi kuşağı sarar. Caminin güneybatı duvarının yakınındaki türbe Karaca Bey'in hanımı Bülbül Hatun ve onun kardeşi Ahmed Bey'e aittir. Türbenin kapısı üzerindeki üç satırlık

sülüs yazılı kitâbeye göre yapı her ikisinin de vefatından önce 877 (1472-73) yılında tamamlanmıştır. Kare planlı türbenin üzeri pandantifli bir kubbeye örtülüdür. Kapısı doğu cephesinde yer alır, diğer cephelerinde sağır sivri kemerlerin içinde yine sivri kemerli alınlıkları olan birer pencere bulunur. Düzgün kesme taşla üç sıra tuğladan almaşık örgülü duvarlarının üstünde iki sıra kirpi saçak dolanır.

BİBLİYOGRAFYA :

F. W. Hasluck, *Cyzicus*, Oxford 1910, s. 86-87; A. D. Mordtmann, *Anatolien, Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien: 1850-1859* (ed. Fr. Babinger), Hannover 1925, s. 556; İbrahim Hakki Konyalı, *Ankara Abidelerinden: Karacabey Mamuresi, Vakfiyesi, Tarihi ve Diğer Eserleri*, İstanbul 1943, s. 170-176; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 770-776, şekil 1104-1117; Ahmet Işık Doğan, *Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları, Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikli Fütüvvet Yapıları*, İstanbul 1977, s. 198; S. Yıldız Ötügen v.dğr., *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Ankara 1986, IV, 371-376, rs. 201-209; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 2004, s. 93-94; Fr. Taeschner, "Anatolische Forschungen", *ZDMG*, LXXXII (1928), s. 179; a.mlf., "Beitraege zur frühosmanischen epigraphik", *Isl.*, XX (1932), s. 178; Semavi Eyice, "Bursa ve Çevresinde Türk Sanatı", *TTOK Belleteni*, sy. 239 (1941), s. 4; a.mlf., "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimai Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 41, plan 33.

ENİS KARAKAYA

KARACA BEY CAMİİ ve KÜLLİYESİ

Ankara'da
XV. yüzyıla ait külliye.

Ankara'da Sümer mahallesinde Hacettepe Üniversitesi Yerleşkesi dahilinde yer almaktadır. Külliye, geniş bir avlunun içinde bulunan cami ve türbe ile avlu girişinin yakınındaki çeşme, bu yapılara uzak bir yerde çifte hamamla vakfiyesinde adı geçen mutfak, ahır ve mahzenin oluşuyordu. Halen cami, türbe, hamam ve çeşme sağlam durumdadır. Külliyenin banisi, Çelebi Sultan Mehmed'in damadı Ana-